

KATONAI AKCIÓK AFRIKÁBAN

Glied Viktor – Keserű Dávid

AZ ELMÚLT évtizedekben Hollywood előszeretettel készített filmeket az afrikai kontinens sötétebbik, szegényteljes oldaláról. A hatalmas költségvetéssel és sztárok tucatjaival forgatott mozik kidomborítják a földrészen tomboló erőszakot, a rengeteg szenvedést és ártatlanok ezreinek legyilkolását állítják előtérbe, mégsem adnak választ a fő kérdésre: miért és főképpen hogyan történhetett meg mindez? A nagy kasszasikerek, mint a Ridley Scott rendezésében készült Súlyom végveszélyben, a Forest Whitaker zseniális alakításáról emlékeztető Az Utolsó skót király, a ruandai népirtásban résztvevők tombolását bemutató Hotel Ruanda, vagy a csodaszép helyszíneken forgatott Véres Gyémánt egytől-egyig hasonló séma alapján épülnek fel. A fehér ember (Észak) vagy mint elnyomó, vagy mint fölényes, de szerencsétlen és tehetetlen segítő jelenik meg a félelemben és nélkülözésben élő afrikaiak (Dél) oldalán, akik vagy maguk is „szörnyekké” válnak, vagy mentik saját maguk és hozzátartozóik életét. A tanulmányban három olyan híres (és hírhedt) katonai akcióval foglalkozunk, melyeket az Afrikával csupán a mozikban találkozó nagyközönség az utóbbi időben megismerhetett. Ezen bevetések mindegyikére olyan országban került sor, melyeket a nemzetközi közösség tudatosan, vagy

Black Hawk down
Forrás: <http://www.defenselink.mil>

hibáján kívül magára hagyott, a központi kormányzat pedig nem létezett, vagy nem működött hatékonyan. Uganda, Szomália és Ruanda szuverenitásának megsértése nem okozott nagyobb szenzációt a nemzetközi közvélemény számára. Azonban ezek az akciók – legyenek akár sikeresek, vagy hatalmas bukások – nagyon komoly következményekkel jártak, ha csak kis mértékben is, de megváltoztatták a történelem alakulását.

A Villámcsapás-hadművelet (Entebbe, 1976)

Az utolsó skót király című film utolsó jeleneteinek egyikében az Ugandából menekülő skót orvos szabadon engedett túsokkal együtt sétál ki az entebbei repülőtérrel és hagyja el azt az országot, melyet egy érzelmileg labilis diktátor kormányoz. A reptér várótermében, amilyen mellékszalként üldögélő és várakozó emberek tucatjait láthatjuk. Ezen utasok a történelem egyik legsikeresebb katonai rajtaütésének köszönhetően néhány napon belül kiszabadulnak és visszarepülnek hazájukba, Izraelbe.

1976. június 27-én két német (egy férfi és egy nő) és három palesztin terrorista elfoglalta és eltérítette az Air France 139-es Athénból Párizsba tartó járatát. Az utasszállító Tel-Avivból tartott Párizsba Athén érintésével, fedélzetén 246 utassal. A görög főváros repülőterének akkoriban közismerten hanyag biztonsági ellenőrzését kihasználva a terroristák Athénban jutottak fel a gépre. A légikalózok vezetői – akik a Baader-Meinhof csoport tagjainak deklarálták magukat – könnyűfegyverekkel voltak felszerelve és azzal fenyegetőztek, hogy felrobbantják a repülőgépet, amennyiben a pilóták nem fordulnak Líbia irányába. A palesztin fegyveresek a PFLP (Népi Front Palesztina Felszabadítási Szervezet) mozgalom tagjai voltak. A PFSZ-szel (Palesztinai Felszabadítási Szervezet) is szembenálló szervezet talán még radikálisabb és erőszakosabb módszerekkel harcolt Izrael ellen, mint az Arafat vezette csoport. A gép a líbiai tankolást követően rövid ideig keletnek repült, majd Közép-Afrika felé kanyarodott és a Viktória-tó partján fekvő ugandai város, Entebbe repülőterén landolt.

A későbbi vizsgálatok rámutattak, hogy az ugandai légiirányítás és a hatóságok már várták a járatot, nem véletlen tehát, hogy a leszállást követően újabb három terrorista csatlakozott a túszejtőkhöz. A járat repülési irányának indokolatlan változásából az izraeli hírszerzés, majd percekkel később a kabinet is arra a következtetésre jutott, hogy valami váratlan történhetett a fedélzetén. Készségbe helyezték a Sayeret Mat'kal nevű speciális egységet, hogy lehetőség esetén azonnal bevethető legyen. A zsidó állam vezetése az 1972-es müncheni olimpián történt, elszigetelt és rosszul kivitelezett, kilenc izraeli olimpikon halálával végződő nyugat-német katonai akciót követően deklarálta, ragaszkodni fog hozzá, hogy izraeli csapatok hajtsák végre az izraeli életet érintő akciókat.

Idi Amin, Uganda elnöke, vagy ahogy a nyugati sajtó gúnyosan nevezte, „Nagy Apuka” számára az események kifejezetten kedvezően alakultak. A hívő muzulmán diktátor úgy gondolta, hogy az ázsiai kereskedők elűzését követő gazdasági mélyrepülés miatt és az ellene indított, az ugandaiak ezreinek legvilkolását megszellőztető sajtóhadjáratban megtépzott hírnevét helyreállíthatja, amennyiben jól kezeli a helyzetet. Találkozott a túsokkal és egy színjáték keretében bejelentette, hogy hajlandó a közvetítésre és dolgozik a kiszabadításukon. Ugyanakkor senkinek nem volt kérdéses, hogy együttműködik a terroristákkal. A túszejtők azt követelték, hogy engedjék szabadon az izraeli, nyugat-európai, valamint

Idi Amin Dada szerepében Forest Whitaker Forrás: <http://image.toutlecine.com>

kenyai börtönökben fogvatartott 53 társukat. Kihangsúlyozták, hogy amennyiben követeléseik nem teljesülnek, július 1-jén megkezdik a foglyok kivégzését. Mivel az utasok többsége francia állampolgár volt, a nemzetközi közvélemény Franciaország reakcióira várt. Mivel Párizs rétvavazott és kivárt, mindenki arra számított, hogy Izrael végül engedni fog, azonban a történet hamarosan éles fordulatot vett.

Tel-Avivban az izraeli döntéshozók eközben az incidens politikai és katonai megoldási lehetőségeiről vitakoztak. Rabin miniszterelnök világossá tette, hogy a münchenihez hasonló fiasco elfogadhatatlan számára. Párhuzamosan a formálódó állásponttal, miszerint Izrael nem tárgyal többé a terroristákkal, a hadvezetés megkezdte a katonai akció előkészítését és a 4000 km-re található ugandai városig tartó repülőút részleteinek megtervezését. Ez rendkívül kényes feladatnak bizonyult, hiszen az út jelentős része szinte kizárólag ellenséges légtéren vezetett keresztül. Június 30-ára az izraeli hírszerzés egyértelműen megerősítette, hogy Idi Amin látszatintézkedéseket hoz, nem egyezkedik a terroristákkal és nem áll szándékában a túsok kiszabadítása. Olyan tervet kellett tehát kitalálni, amely nem csak a kiszabadító akciót foglalja magában, hanem tartalmazza

az Izraelbe való visszajutás lehetőségeit is. Mivel a kabinet nem tudott ennyi idő alatt megvalósítható tervezetet elfogadni, megfontolták, hogy elengedik a terroristák által követelt foglyok egy részét. Erről tájékoztatták a túszejtőket, akik a hír hallatán július 4-re halasztották a kivégzések megkezdését. A terroristák közben – engedékenységük jeléül – a francia állampolgárokat (köztük sok zsidót) szabadon bocsátották, így a terminálépületben csak az izraeli utasok és a repülőgép francia személyzete maradt. A kapitány önmaga választotta a fogságot, beosztottjai pedig lojálisak voltak hozzá és mellette maradtak. Időközben az izraeli hírszerzés olyan jelentéseket kapott informátoraitól, hogy a terrorakció valós célja a megfélemlítés, azaz a túsokat megölik, bármi is történjék, ismét előtérbe került a katonai akció lehetősége. A kabinet héjái, látván az elkerülhetetlen összecsapást, kezdtek felülkerekedni az izraeli vezetésen belül.

A kidolgozás alatt lévő akció felelős parancsnoka, Dan Shomron dandártábornok tájékoztatta a Sayeret Mat'kal vezetőjét, Jonatan Netanyahu alezredest a bevetés tervéről. Az eredeti elképzelés szerint a kommandó személyi összetétele három csapatból, a Mat'kal embereiből, a Golán-fennsík

elit tüzér csoportjából, Sayeret Golaniból, valamint légideszantosokból áll majd. Netanyahu is összeállította a saját tervét és meggyőzte a hadvezetést arról, hogy sokkal hatékonyabb lenne egy nagy tüzerejű, de kisebb, mintegy 35 főből álló gyorsan mozgó csoport. Végül július 2-án reggelre összeállt a végső támadási terv váza, amelyet a hírszerzéstől folyamatosan beérkező tömértelen mennyiségű információ alapján folyamatosan pontosítottak. A bevetésre induló katonák ismerték az entebbei repülőtér elhelyezkedését, a hozzá tartozó épületeket, lehetséges akadályokat és fedezékeket, lévén, izraeli szakemberek néhány évvel ezelőtt részt vettek a fejlesztésében. Az akció (eredeti nevén Villámcsapás-hadművelet), amely később a parancsnok tiszteletére Jonatan-hadműveletként vált ismertté, az Air France 139-es járata eltérítésének hatodik napján, július 3-án a déli órákban indult. A négy C-130 (Hercules) szállítógépből álló kis légi flotta az egyiptomi radar miatt alacsony magasságban, rejtve repült, majd délnek fordult, hogy szinte vakon repülve tegye az akció helyszínéig tartó hét és fél órás utat. Az élen haladó repülőgép az ugandai város közelében egyszerűen besodródott egy éppen leszálló British Airways gép mögé, és szorosan a nyomában maradván, észrevétlenül landolt Entebbében. A még mozgó repülőgépből kigördültek a felfegyverzett dzsipek, a Golani csoport közben a sötét repülőtérre elhelyezte a mobil fényforrásokat, kijelölve a leszállópályát

a levegőben lévő három Hercules előtt. A dzsipeken kívül a szállítógép gyomrában utazott Idi Amin fekete elnöki Mercedesének pontos mása. A limuzin belsejében 12 izraeli kommandós rejtőzött ugandai egyenruhában. A terv a találmányára, az abszolút meglepetésre és a szerencsére épült.

A dzsipek és a Mercedes – már felkapcsolt lámpákkal – azonnal a túsok elrejtésére szolgáló régi, használaton kívüli terminálépülethez indult, amikor egy ugandai járőr feltartóztatta őket. A konvoj az izraeli parancsnok utasítására lassított, majd mikor az örök közelebb értek, Netanyahu kiadta a tűzparancsot. Az egyik eltalált ugandai katona, halála előtt még leadott egy rövid sorozatot AK-47-eséből. A meglepetés ereje odalett, az autók ezután teljes sebességgel igyekeztek a terminálépület irányába, mielőtt a terroristák felfedezték volna a lövöldözés okát. Az izraeli kommandósok nem tévóvázhattak, az épület elé érve

C-130 Hercules szállítógép Forrás: <http://www.navy.mil>

Francia katonák Ruandában Forrás: <http://cache.daylife.com>

azonnal tüzet nyitottak az álmos és csodálkozó ugandai katonákra. Az egyik túszejtő éppen kint tartózkodott és amikor észlelte, hogy az „ugandaiak” lőnek rájuk, berohant az épületbe és hisztérikusan riasztotta a többieket, hogy szövetséges katonák megtámadták őket. Az izraeli csapatok a terminál előtt kettéváltak és az épület bejáratait keresték, azok azonban nem ott voltak, ahol az előzetes gyakorlatok alapján lenniük kellett volna. Dolgukat nehezítette, hogy Netanyahu parancsnokot már az akció elején találat érte, a sérülésbe percekkel később belehalt. A kommandósok – bár parancsnokuk elvesztése megtörte lendületüket – percek alatt biztosították a terminált és a hét terroristából ötöt azonnal elintézték. A kimerült túszo­k sem értették a helyzet alakulását, felálltak és szinte sokkos állapotban próbáltak meg védelmet keresni a héberül ordibáló kommandósok mögött. Közben a VIP termet elfoglaló izraeli csapat megölte a maradék két túszejtőt és a kijutás lehetőségeit mérte fel. Időközben megérkezett a második Hercules is, melyből két páncélozott szállítójármű gördült ki. Feladatuk az volt, hogy segítséget nyújtsanak a két Land Rover mögött fedezékben megbújó kommandósoknak, akiket az irányítótoronyból érkező tűz tartott sakkban. A járművek tűz alá vették a tornyot és elcsendesítették a lövöldöző ugandai katonákat. Az izraeli katonák ezután beterték a túszo­kat a Herculesekbe és biztosították a terepet a gépek felszálláshoz. Végül 23.52-kor, nem egészen egy órával a támadás kezdetét követően 106 kimenekített tüsszal a fedélzetén az izraeli repülőgépek megkezdték visszautjukat. Az első Hercules felszállását követően megkezdődött a kato-

nai erők visszavonulása is, melyet füstgránátokkal és időzített robbanószerkezetekkel fedeztek. Az utolsó izraeli Hercules 0.29 perckor emelkedett el Entebbe betonjáról.

A műveletben egyetlen izraeli katona, Jonatan Netanyahu vesztette életét, és egy idős hölgy, akít – szerencsétlenségére – előző este szállítottak be az entebbei kórházba, így nem is volt jelen az akció idején.

Francia segítség? ENSZ tétlenség! (Ruanda, 1990, 1994)

„Nincsenek hutuk vagy tuszik, csak ruandaiak.” Az alábbi jelmondatot a ruandai kormány hangoztatta az 1999-es választások alkalmából. Tényleg olyan egyszerű ezt kijelenteni? Egyik napról a másikra el lehet felejtetni a több évszázados konfliktus gyökereit, mely az elmúlt évtizedekben százerek életét követelte? A választ rendkívül gyorsan megadhatjuk: nem. Azonban kellő figyelmességgel, toleranciával, a kormányzat részéről tanúsított következetes magatartással, és a nemzetközi politika finom nyomásgyakorlásával talán évek, évtizedek alatt sikerülhet. Az ellentétek ma is megtalálhatók, de afrikai viszonylatban kijelenthetjük, Ruandában béke van. A mostani nyugalmi helyzet kialakulásához nagyban hozzájárultak a francia katonai beavatkozások, illetve az ENSZ erősen vitatható magatartása 1994-ben. A fejezet az európai beavatkozások következményéről, és nyugodtan kijelenthetjük, eredménytelenségéről ad rövid, összefoglaló képet.

A dekolonizáció utáni Ruanda és a Habyarimana-korszak 1990-ig

Ruandában a függetlenség elnyerését követően Grégoire Kayibanda, a Parmehutu vezetője került az ország élére, és megalkotta az új alkotmányt. Az alaptörvény bevezetése és a tuszik szegregációjára építő politika folytán az amúgy sem baráti hutu-tuszi kapcsolatok tovább romlottak, a hutuk 1963 decembere és 1964 januárja között 14 ezer tuszit mészároltak le az országban, a kormányzat pedig Dél-Ruandában harcolt a tuszi gerillák ellen.

1972-ben a szomszédos Burundiban történt etnikai tisztogatás hatására több százezer hutu menekült át Ruandába. Többek között ennek okán döntött úgy az elnök, hogy egy közbiztonságért felelős bizottságot hoz létre, mely a neki szánt feladatokat képtelen volt hatékonyan ellátni, ugyanis időközben tuszik százait gyilkolták meg, további százezer pedig elhagyta az országot. Philip Gourevitch, amerikai újságíró így fogalmazta meg véleményét az eseményekről: „Tuszikat ölni a dekolonizáció utáni Ruandában politikai hagyománnyá vált. Összehozza az embereket.”

1973-ban a hutu származású Juvénal Habyarimana tábornok kihasználta a kaotikus belpolitikai állapotokat, katonai puccsot hajtott végre, és államelnöknek kiáltotta ki magát, azonban személye nemhogy a tuszi, de még a hutu lakosságot is megosztotta. A hatalomátvétel következtében az országban – a hutu-tuszi konfliktus mellett – egy újabb törésvonal alakult ki a kormányzat és az ellenzék erői között. Habyarimana hozzálátott saját diktatúrájának kiépítéséhez, és módszeres tisztogatásba kezdett az ellenzék sorai között. Az áldozatok között voltak hutuk és tuszik egyaránt. Ezt követően az elnök fontos külpolitikai lépést tett, szerződést kötött Franciaországgal, mely engedélyezte a francia katonai szakértők tartózkodását az országban. A megállapodás szerint az európaiak kizárólag tanácsokat adhattak, illetve a ruandai fegyveres alakulatok kiképzését segíthették, de konkrét hadszíntéri műveletekben nem vehettek részt. Az egyezmény ezen tételeit idővel eltörölték, melynek óriási hordereje lett a későbbiekben.

A vérengzések és az általuk okozott tömeges elvándorlási hullám eredményeként a tuszi menekültek 1987-ben Ugandában megalapították a Ruandai Hazafias Frontot (RPF), melyben a kelet-afrikai ország hadseregében szolgáló, tapasztalt tisztek álltak. Az RPF gerincét tuszi származású katonák alkották, de számos menekült hutu is csatlakozott hozzájuk. Céljuk egyértelműen a Habyarimana-féle kormányzat megdöntése volt. Eközben odahaza a megoszt-

Roméo Dallaire, az UNAMIR főparancsnoka
Forrás: <http://images.allmoviephoto.com>

tottság tovább növekedett, külön tuszi és hutu folyóiratokat, egyesületeket, klubokat hoztak létre, melyek fokozták a feszültséget, csak olajt öntöttek a tűzre. A hutu kézen lévő Kangura lap például kiadta a Hutu Tíz Parancsolatot, mely szerint a hutuk többé nem lehetnek könyörületsek a tuszikkal.

A polgárháború kezdete, az első francia beavatkozás

A helyzet odáig fajult, hogy 1990 októberében, az addigra jócskán megerősödött RPF csapatai átlépték a ruandai-ugandai határt. A Habyarimana kormányzatot felkészületlenül érte az offenzíva, az RPF erői így gyorsan fölénybe kerültek a hadszíntéren. A tehetetlen elnök Franciaországtól kért és kapott segítséget, Párizs hamarosan ejtőernyős alakulatokat küldött Ruandába. Az elnök megsegítésére 700 francia katona érkezett a polgárháborútól sújtott afrikai országba. Ennek nyomán az RPF nem tudta elfoglalni Ruanda egészét, de az ország területének nagy része így is az irányítása alá került. A patts helyzet mindössze három évig tartott, az átmeneti időszak idején mindkét oldalon történtek kisebb atrocitások, a feszültség állandósult, ennek ellenére a ruandai közvélemény és a nemzetközi közösség megfigyelői is reménykedtek, hogy létezik békés

A mérsárlással gyanúsított ruandai vezetők

megoldás a probléma rendezésére. Végül a polgárháború mielőbbi befejezésének szándékával a felek, igaz nemzetközi nyomásra, de 1993 augusztusában aláírták az Arushai Szerződést. Ez alapján az elnök mozgásterét és jogköreit erőteljesen korlátozták, a hatalmat pedig az RPF és egy öt párt alkotta nagyköalicció, a Transitional Broad-Based Government (TBBG) kezébe helyezték. Az átmeneti kormány intézkedései azonban hatástalannak mondhatók, ugyanis a törvények, javaslatok, döntések aláírását egyszer Habyarimana és szövetségesei, máskor pedig az RPF vezetői tagadták meg. Ennek eredményeképpen a politikai elit légiüres térbe került, nem sikerült egyről a kettőre lépni a békefolyamat során.

Az ENSZ békefenntartók érkezése

A tűzszüneti megállapodás elfogadása után az Afrikai Egységsszervezet egy 50 fős, független katonai megfigyelőcsoportot (NMOG I) küldött Ruandába. Mindeközben az ENSZ a szerződésben foglaltak mielőbbi végrehajtását szorgalmazta, ezért első körben felállította az UNOMUR-t (ENSZ Ugandai-Ruandai Megfigyelő Missziója), melynek keretében 1993 júniusától szeptemberig összesen 81 megfigyelőt küldtek az ugandai határszakaszhoz. A delegáltaknak biztosítaniuk kellett, hogy Uganda felől érkező katonai szállítmányok ne érkezhessen meg az RPF csapataihoz. Az Arushai Szerződés aláírását követően az RPF és a ruandai kormány egyaránt az ENSZ segítségért folyamodtak. A kérésnek eleget téve az ENSZ Biztonsági Tanácsa felállította az UNAMIR-t (ENSZ Ruandai Segély Missziója), mely az idő közben 130 főre duzzadt NMOG erőket volt hivatott felváltani. Az akció keretében a kanadai Roméo Dallaire vezetésével 1260 ENSZ-katonát küldtek az országba 1993 októberében. A kéksapkások létszámát fokozatosan emelték, így az év végére közel 2500 békefenntartó tartózkodott Ruandában. A misszió elsődleges feladatai közé tartozott az átmeneti kormány békés hatalomátvételének elősegítése, a tűzszüneti megállapodás be-

tartatása, a főváros biztonságának garantálása, egy kiterjedt demilitarizált övezet létrehozása, a katonai alakulatok leszerelési eljárásnak lefolytatása, az ország aknamentesítése, valamint a humanitárius tevékenységek koordinálása. Fontos leszögezni, hogy a kéksapkások felszereltsége és fegyverzete közel sem volt elegendő ahhoz, hogy ezen kijelölt feladatok tökéletesen ellássák, sőt a vezetőség hibáinak köszönhetően a polgárháború közepette nyújtott segítségük számtalan kívánni valót hagyott maga után.

Mindeközben hutu szélsőségesek létrehoztak két félkatonai, milícia jellegű szervezetet, az Interahamwe-t és az Impuzamugambi-t. A csoportok főként fiatalokból álltak, a későbbi mérsárlásokért többnyire őket terheli a felelősség. Különböző terveket dolgoztak ki a tuzsik elfogására és kiirtására vonatkozólag, felfegyverkeztek és gyűlöletbeszédet tartottak, a hozzájuk hű médiában gyilkolásra szólították fel a hutu lakosságot. 1994 elején túlfűtött tömeggyűlést szerveztek Kigaliban. A demonstráció hátsó szándéka az volt, hogy az RPF és az ott állomásozó ENSZ csapatok tüzet nyissanak rájuk. Egyértelműen provokálni akarták a békefenntartókat, így indokkal és mentséggel szolgálhattak volna egy esetleges fegyveres beavatkozásra vonatkozólag. A szervezetek létszáma folyamatosan emelkedett, lassan 30 000 főre duzzadt, minden tizedik emberre jutott egy milicista, akik közül sokan csak késekkel és machetakkal voltak felfegyverkezve.

A poklok pokla

1994. április 6-án szabadult el a pokol Ruandában, Juvénal Habyarimana elnök repülőgépeinek lelövésével. A gépen tartózkodott Burundi elnöke és sok magas rangú ruandai vezető is. A támadást semelyik szervezet nem vállalta magára, az RPF és a hutu szélsőségesek egymásra mutogattak, sőt egyes beszámolók szerint közvetve ugyan, de a franciák keze is benne volt a merényletben.¹ Többek között ez utóbbi kapcsán is vádolja a ruandai kormány évek óta azzal Franciaországot, hogy asszisztáltak a népiirtáshoz, illetve konkrétan részesei voltak annak, amikor ártatlan hutukat végeztek ki, továbbá nemi erőszakot követtek el tuszi túlélőkön. Az afrikai ország 2006-ban meg is szakította a diplomáciai kapcsolatokat Párizssal. Az elnök gépén történt rajtaütés körülményei a mai napig tisztázatlanok, viszont a pattanásig feszült helyzetben ez volt a végső szikra, mely a világtörténelem egyik legbrutálisabb genocídiumához vezetett.

Április 7-én a bozótvágókkal felfegyverzett hutu milicisták módszeresen végigjárták az országot, és

minden útjukba kerülő tuzsit felkoncoltak, nem kímélve a mérsékelt hutukat sem, az elfogott embereket szabályosan lemészárolták. Az áldozatok többsége civil volt, de számos ellenzéki politikust is kivégeztek, köztük az afrikai kontinens első nő miniszterelnökét, Agathe Uwilingiyimanát és az öt kísérő tíz belga kéksapkást. A vérfürdő július elejéig tartott, akkor az RPF csapatai áttörték a milíciák védvonalát, és bejutottak Kigaliba, az Interahamwe megmaradt tagjai pedig szétszéledtek.

Az ENSZ azonnal reagált az elfajult, drámai helyzetre, az UNAMIR mandátumát és jogosítványait kiterjesztették. Ennek alapján gondoskodniuk kellett volna a menekültek és a civil lakosság védelméről, továbbá azon területek biztonságáról, ahol humanitárius tevékenységet végeztek, viszont az eseményekbe történő, konkrét katonai beavatkozásra nem kaptak felhatalmazást. Az ENSZ tulajdonképpen „egyszerű” törzsi törzsszalkodásnak próbálta beállítani a történeteket, sőt április végéig teljesen kívonta a csapatait a térségből, bár az UNAMIR felhatalmazását hivatalosan nem szüntette meg.

Mindeközben Franciaország különálló hadműveletet szervezett. Április 9-én, az Amarillys fedőnevetű akció keretein belül háromszáz jól felfegyverzett ejtőernyős érkezett a fővárosba, hogy Kigali repülőterét biztosítsa az országban tartózkodó külföldiek, Habyarimana családja és a kormányzat korábbi minisztereinek kimenekítéséhez. Mitterrand francia elnök „meggondolta” magát, a néhány évvel korábban – a Noroit-hadművelet keretében – még támogatott rendszert magára hagyta, és a teljes evakuálás mellett döntött. 2006-ban Ruanda többek között ez okból kifolyólag vádolta a népirtásban való „bűnrészséggel” Franciaországot, hiszen az afrikai ország véleménye szerint a lehetőség adott volt, hogy megakadályozzák a vérontást, mégsem tették. Jacques *Lanxade tengernagynak*, a francia fegyveres erők parancsnokának meglátása szerint akkoriban ez volt az egyetlen járható politikai út, a genocídiumot pedig nem tudták megakadályozni, mivel április 9-én még tudomásuk sem volt a helyzet súlyosságáról. Bő két hónappal az áprilisi beavatkozás után, június közepén ismét akcióba lendültek a francia alakulatok, kezdetét vette a Türkiz-hadművelet, melynek eredményeképpen közel 2500 katona érkezett a zairei határhoz. A hivatalos bejelentés szerint az intervenció csapatok feladata egy humanitárius zóna létrehozása volt Ruanda délnyugati térségében. A tavaszi szerepvállaláshoz hasonlóan a júniusi is konfliktus generált, ugyanis a népirtásért felelős személyek jelentős része e táboron keresztül menekült tovább Zairebe (ma Kongói Demokratikus Köztársaság).

A népirtás után

A harcok során elhunytak számáról nincsen pontos adat, míg az RPF egymillió ember haláláról beszél, addig a nemzetközi közösség 800 000 esetet említ. A tényeken nem változtatnak a számok, kíméletlenül megöltek férfit, nőt és gyermeket, nem lévén tekintettel senkire és semmire. Mindez bő három hónap leforgása alatt történt – az áldozatok közel kétharmadát az első néhány hét leforgása alatt gyilkolták le –, gyorsabb és brutálisabb ütemben folyt, mint a náci népirtása a második világháború alatt.

Az RPF győzelme után közel két millió hutu menekült el az országból (köztük a népirtás résztvevői) a szomszédos Ugandába, Burundiba, Tanzániába és Zairebe, nem kis gondot okozva az ottani kormányoknak. Az RPF koalíciós vezetést hozott létre, az állam élére hutu elnök került. Az otthonukat elhagyni kényszerült emberek az évek múltán szépen lassan visszaszivárogtak Ruandába, 1996 novemberéig több mint egymillió ember tért vissza a hazájába. Időközben a szomszédos országokban felállított menekülttáborokban sokan járványok következtében életüket veszítették. Bill Clinton amerikai elnök 1998 márciusában Ruandába látogatott és elismerte, hogy az Egyesült Államok és a nemzetközi közösség nem tett meg mindent, amit meg lehetett volna a tragédia megakadályozása érdekében. Ma ezt a világ a „Clintoni bocsánatkérés”-ként ismeri.

A sólyom végveszélyben (Szomália, 1993)

Szomália hivatalosan 1960-ban vált függetlené, miután a Brit Szomáliföld Szomáli Köztársaság néven egyesült az olasz gyámság alól felszabaduló Olasz Szomálifölddel. Az ezután kezdődött zavarások bizonytalanná tették a köztársaság belpolitikai helyzetét. Északon klánok tartották kezükben a hatalmat, míg délen a kormány próbálta meg építeni a közigazgatást, ráadásul a hat nagy szomáli etnikum közül csak egy került teljes egészében az ország határain belülre. 1964 elejétől Szomália és Etiópia között napirenden voltak a határvillongások, amelyek többször is nyílt összecsapásokba torkolltak, mire a felek fegyverszünetet kötöttek. Feszültté vált Szomália kapcsolata Kenyával is, mivel Kenya északkeleti tartományait is szomáli törzsek lakják. 1964-ben Kenya és Etiópia kölcsönös védelmi szerződést kötött egy esetleges Szomáliából érkező támadás esetére, mely paktumot kétszer is megújították (1980, 1987). A szomáli-etióp konfliktus mélyülésében az is közrejátszott, hogy az Afrika szarvánál található ország a Szovjetunió holdudva-

A Black Hawk akcióban Forrás: <http://hq.dpics.org>

rába került, mindamelllett Nyugat-Európából és az Egyesült Államokból is kapott segélyeket, valamint fegyvereket, amelyek egy része az Etiópiába szánt szállítmányokból származott. 1969-ben a hadsereg és a rendőrség – nem bizonyíthatóan szovjet támogatással – puccsot hajtott végre, Mohammed Sziad Barre vezérőrnagy vezetésével. Ali Shermake elnököt meggyilkolták, felfüggesztették az alkotmányt, feloszlatták a parlamentet, valamint a kormányt és a Legfelsőbb Bíróságot is. A hatalmat a Legfelsőbb Forradalmi Tanács ragadta magához, amelynek az élén Barre állt, aki közel húsz évig tartotta kezében az ország vezetését, egy szocialista Szomália kiépítésének víziójától vezérelve. Az új hatalom 1969. október 23-án kiáltotta ki a Szomáli Demokratikus Köztársaságot, majd államosította a gazdasági élet legfontosabb ágazatait, és szövetkezeti mozgalmat indított el. 1976-ban a feloszlott Legfelsőbb Forradalmi Tanács helyett megalakították a Szomáli Forradalmi Szocialista Pártot, melynek Barre lett a főtitkára, aki egyben az államelnöki és a miniszterelnöki tisztséget is betöltötte.

Az 1970-es évek közepén egyre elfogadottabbá vált a „Nagy-Szomália” megteremtésének nacionalista programja, mely Ogaden etióp tartomány

bekebelezését célozta meg. A tartomány tényleges birtoklásáért 1976-ban robbant ki háború, amely 1978 tavaszán Szomália vereségét hozta. A Szovjetunió – bár érvényben volt a szovjet-szomáliai barátsági szerződés – nem támogatta Sziad Barre területszerző politikáját, másrészt Etiópia modernebb nehéz- fegyverzettel és légiereővel rendelkezett. A szomáliai vereség éhínséggel és humanitárius katasztrófával fenyegetett, Mogadishu viszont új „pártfogóra” talált, az Egyesült Államok több millió dollárral támogatta a Barre-rezsimet. A háborút lezáró egyezményt csak 1986-ban írta alá az etióp és a szomáli elnök Dzsibutiban, amelyben lezárták határvitáikat és megegyeztek a fogolycserében. 1987-ben az Amnesty International aggasztó jelentést adott ki a Szomáliában uralkodó humanitárius állapotokról, az emberi jogok betartásának teljes figyelmen kívül hagyásáról. A jelentést követően az amerikai kongresszus radikálisan csökkentette az afrikai országoknak juttatott segélyek volumenét. Barre elnök támogatottsága megrendült, a Nemzeti Mozgalom (SNM) – amely már tíz éve harcolt a kormánycsapatok ellen – összefogásra szólította fel a klánokat. A hadurak ezen csoportja 1991-ben önkényesen kikiáltotta Szomáliaföld függetlenségét,

amely nagyrészt az egykori Brit Szomália területét fedte le, és amelynek állami státuszát máig nem ismerte el a nemzetközi közösség. Mindeközben Szomáliában a fegyveres milíciáknak végül 1991-ben sikerült megdönteniük Barre elnök hatalmát. A kezdeti sikerek után a legfontosabb fegyveres csoport két külön frakcióra bomlott szét: a Mahdi Mohamed és a Mohammed Farah Aidid vezetete csoportokra. A két nagy, illetve több kisebb mozgalom között kemény harc kezdődött, amely 1992-ben az ENSZ beavatkozásához vezetett. A polgárháború következményeként megszűnt a közigazgatás és az élelmiszerellátás, az országban tomboló éhínség arra sarkallta az Egyesült Államokat (Operation Restore Hope), hogy a humanitárius segítségnyújtás munkáját fegyveres erőkkel segítsék. Ilyen körülmények között az amerikai csapatok gyakran kemény összecsapásokba kerültek több szomáliai milíciával, elsősorban Aidid gerilláival.

A rangerek „napja”

A Mogadishu körzetében tevékenykedő, amerikai, pakisztáni és malajziai katonák alkotta ENSZ csapatok (UNOSOM II) 1993. júniusában azt a parancsot kapták, hogy fogják el és vegyék őrizetbe a legrettegettebb szomáliai hadurat és embereit. 1993. október 3-án a hírszerzés arról informálta az amerikai William F. Garrison tábornokot, a szomáliai ENSZ csapatok parancsnokát, hogy Aidid két vezére találkoztak szervez a fővárosban. Garrison és tisztjei villámgyorsan felvázolták az akció tervét: az informátorok jelzését követően a szárazföldi csapatok erős légifedezet mellett a megbeszélés helyszínére sietnek és lehetőleg tűzparbj nélkül hajtják végre a missziót. Az elfogást követően aztán az előre biztosított útvonalakon visszatérnek a bázisra. Az akció végrehajtására kijelölt 160 ranger 19 légijármű, 12 páncélozott szállítójármű fedelzetén október 3-án délután indult meg Mogadishuba. Több irányban közelítették meg a konvojok a célpontokat, a terv szerves része volt, hogy körbekerítsék a találkozó helyszínét. Az akciót vezető Todd Blackburn a városba érve arról tájékoztatta a feletteseit, hogy a tervezett útvonalak egy részét akadályok zárják el, új, tiszta utakat kellett keresni tehát. Az akció ennek ellenére simán lezajlott, rövid tűzharcot követően le tartóztatták a két szomáliai gerillavezért. Időközben a missziót biztosító egyik MH-60 Black Hawk harci helikopter a pilóta hibája miatt lezuhant, a sérült személyzetért vissza kellett térni a szárazföldi csapatoknak, ez pedig nem tervezett késedelmet okozott. Az Aididhez hűségű, utcai harcokhoz szokott ge-

rillák felocsúdtak és elzárták a városból kifelé tartó konvoj útját, egy helikoptert pedig RPG rakétavetővel lelőttek. A rangerek két osztaga úgy döntött, hogy kimentí a lezuhant helikopter személyzetét. A városban zajló akció biztosítását végző Black Hawkok közül eközben még egyet találat ért, az áldozatok száma pedig mindkét oldalon növekedett. A gyűrűben maradt ENSZ csapatok védekezésre rendezkedtek be, éjjel még a levegőből sem tudták hatásosan támogatni őket, mert az utcai küzdelemben olyan közel voltak egymáshoz a harcoló felek, hogy félő volt, a helikopterek saját katonáikat is eltalálnak a sötétben. A parancsnokság úgy döntött, hogy hajnalban küld felmentő csapatokat a városba. A száz járműből, közte pakisztáni tankokból álló konvoj október 4-én reggel törte át a gyűrűt és szabadította ki az első lezuhant helikopter körül csapdába esett csapatokat. A másodikként lelőtt Black Hawkot védő katonák egy kivételével mind elestek, egyedül a pilóta, Mike Durant maradt életben, ő fogságba esett, de később szabadon engedték. A különítmény végül kimentette bentrekedt társait Mogadishuból, de a veszteségek hatalmasak voltak: a harcok során 19 ranger vesztette életét és 84-en megsebesültek. A gerillák veszteségeiről csak hozzávetőleges adatokat tudunk, körülbelül 700-1000 szomáliai esett el és 1000-1500 sérült meg a városi összecsapásban. A harcok lezárását követően az Egyesült Államok, majd nem sokkal később az ENSZ is úgy döntött, hogy a nagy veszteségek miatt kivonja csapatait Szomáliából.

1999-ben Husszein Aidid fegyveres erői már Mogadishu déli övezetének nagy részét, valamint az északi és nyugati hátsországot, beleértve a stratégiai- lag fontos Baidoa várost, is ellenőrzésük alatt tartották. Utóbbi júniusban – etióp katonai segítséggel – egy Aidid-ellenes fegyveres csoport súlyos áldozatok árán elfoglalta. Ez az esemény új fejezetet nyitott a szomáliai polgárháború tíz éves történetében: az Eritreával háborúban álló Etiópia ekkor nyitotta meg második, szomáliai frontját. A konfliktust így nem csupán az Eritrea-Etiópia háború kiszélesedése, de egy, az etiópai határ menti hegyekben aktívizáló iszlám fundamentalista csoport támadásai is súlyosbították. Az iszlamisták célja a szomáliaiak által elfoglalt etióp területek felszabadítása volt, a csoport vezérét azonban júliusban egy Aidid által ellenőrzött mogadishui övezetben meggyilkolták. A fővárosban végül sikerült a különböző frakciók vezetőinek felállítani egy adminisztrációs bizottságot, azonban abban már nem tudtak megegyezésre jutni, hogy ki elnökölje a gyűléseket. 2000-ben úgy tűnt sikerül megfékezni az erőszakot, mivel Dzsibouti és Etiópia is hozzájárult az egyeztető

konferencia létrehozásához, mire az iszlamistaák által támogatott Aidid minden addiginál kegyetlenebb eszközökkel rátámadott a Rahanwein Felkelő Hadsereg-et (RRA) támogató civil lakosságra. A somáliai helyzet jelenleg elsősorban azért ad okot aggodalomra, mert Aidid fegyveresei egyéb iszlám milíciákkal együtt egyre nagyobb teret nyernek, 2006. júniusában átvették Mogadishu ellenőrzését az amerikaiak által támogatott hadúrtól, és bevezették az iszlám törvénykezést.

A Baidoa-ban székelő kabinet felszólította az iszlamista harcosokat, hogy szolgáltassák be fegyvereiket, a klánok képviselőiből álló parlament elé pedig olyan javaslatot terjesztett be, amelynek értelmében nemcsak egy önálló, 45 000 fős hadsereg megeremtésére tennének kísérletet, hanem nemzetközi békeerőket is hívnának az országba. Az Afrikai Unió már 2005. januárban zöld utat adott egy, a somáliai kormány stabilizációs erőfeszítéseit

segíteni hivatott küldetésnek, a parlament azonban akkor elutasította az ötletet. Az egyre nagyobb területeket ellenőrzésük alá vonó iszlám fundamentalisták mindenesetre egyértelműen elvetik a külföldi jelenlétet. „Eddig minden ilyen beavatkozás káoszba taszította Szomáliát” – hangoztatta Sarif Sejk Ahmed, az Iszlám Törvényszékek Szövetségének elnöke, aki az Egyesült Államoknak és más külföldi kormányoknak írt levelében Washington, illetve a világi hadurak szövetségének nyújtott amerikai támogatást tette felelőssé a somáliai vérontásért. A muszlim milíciák katonai sikere következtében kudarcot vallott Washington somáliai stratégiája. A történetekre reagálva George W. Bush elnök kifejtette, hogy a bizonytalanság – bárhol legyen is a világon – nyugtalanítja az Egyesült Államokat, majd hozzátette: most arra kell a leginkább figyelni, hogy Szomália ne váljék az al-Kaida menedékkévé, mivel a CIA meggyőződése szerint az afrikai országban bujkál a szervezet három olyan vezetője, akiknek közülük van a kenyai és a tanzániai amerikai nagykövetségek elleni 1998-as, illetve a szintén Kenyában egy izraeli tulajdonú hotelnél elkövetett 2002-es bombamerényletekhez.

Jegyzetek:

¹ Lásd részletesen T. Horváth Attila: Egy diplomáciai botrány háttere című tanulmányát, mely az Afrika Tanulmányok magazin 2007/2-es számában jelent meg.

Felhasznált irodalom és internetes források:

- J. D. Fage – William Tordoff (2004): Afrika története. Budapest, Osiris Kiadó.
- T. Horváth Attila (2007): Egy diplomáciai botrány háttere. A ruandai-francia kapcsolatok évtizedei. Afrika Tanulmányok. I. évf. 2. sz. pp. 27-39.
- William Stevenson: 90 perc Entebbében (1990): Budapest, Fabula Kiadó.
- Ifj. Szabó Miklós: Entebbe ostroma
<http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2002/1/z-06/chapter1.htm>
- Operation Gothic Serpent
http://www.absoluteastronomy.com/topics/Operation_Gothic_Serpent
- <http://news.bbc.co.uk/2/hi/1288230.stm>
- <http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/cikkek.html?articleID=483>
- <http://www.newtimes.co.rw/index.php?issue=13614&article=8510>
- http://www.rwandagateway.org/article.php3?id_article=3828
- <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamirM.htm>